

JANEK ISTVÁN

MAGYAR–SZLOVÁK–LENGYEL TÁRGYALÁSOK SZLOVÁKIA HOVATARTOZÁSÁRÓL 1938-BAN

1. Bevezetés

Trianon után a magyar vezetés számára a szlovákság a csehek által megszállt népesség volt, amely a többi kisebbséggel közösen küzd a felszabadulásért.¹ Ezt egyre inkább egyértelműsítették az 1938-ban lefolytatott magyar–szlovák–lengyel titkos tárgyalások. Jelen tanulmányban ezen titkos tárgyalások menetét vázoljuk fel.

2. Előzmények

A magyar politikai elit szerint a szlovákok etnográfiailag, nyelvileg és történelmileg is teljesen különálló nemzetet alkottak a csehektől. A magyar vezetés egyetértett azzal, hogy Szlovákiának, de legalábbis a magyarlakta területeknek, valamilyen formában feltétlenül vissza kell térniük a magyar állam kebelébe. A magyar vezetésben élt egy olyan hit, hogy egy esetleges népszavazásnál a szlovákok és a ruszinok a Magyarországhoz való csatlakozás mellett szavaznának. A magyar vezetés, hogy a saját közvéleményét is befolyásolni tudja, propagandája révén az 1930-as években azt terjesztette, hogy a szlovákok már megbánták, hogy 1918-ban nem csatlakoztak Magyarországhoz és ezt a hibájukat jóvá akarják tenni, csak ezt nyíltan nem mondhatják ki Csehszlovákiában.²

A két háború közötti magyar kormányok a revíziós stratégia megvalósításához a meghatározó európai nagyhatalmak jóindulatának megszerzését tekintették legfontosabb feladatuknak.³ A magyar külpolitika irányítói mindent megpróbáltak, hogy az országot elszigetelt helyzetéből kivezessék, és a területi revízió

1 Eva Irmanová (2002): Maďarsko a Versailleský mírový systém. Ústí nad Labem. 276–277. old.

2 Steier Lajos (1933): Felsőmagyarország és revízió. Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete. Budapest. 32. old.; Borsody István (1939): A magyar–szlovák kérdés alapvonalai. Szerzői kiadás. Budapest. 37–38. old.

3 Erről bővebben lásd Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

ügyéhez szövetségeket nyerjenek. Ehhez Németország tűnt a legmegfelelőbb támogatónak. Szlovákiával kapcsolatosan az 1920-as évektől a magyar külpolitika a lengyel vezetést is a magyar érdekek támogatására akarta megnyerni.

A 20-as évek közepére a magyar kormányok a kisebbségi magyar vezetők számára is egyértelművé tették, hogy kielégítő végső megoldásnak egyedül a területi revíziót tekintik.⁴ Voltak azonban átmeneti elképzelések is, szó esett például egy esetleges népszavazásról Szlovákia területével kapcsolatosan, amelyet a nagyhatalmak támogatásával hajtanának végre, de ez sohasem kerülhetett komolyan szóba. A csatlakozás, illetve a népszavazás, a magyar–szlovák közös állam létrehozásának terve, mint a magyar külpolitika bizonyos vezetőinek célja, mindvégig napirenden volt, egyes magyar politikusoknál egészen 1938-ig kezdeti lépésnek számított a revízió útján. Bethlen István, majd Teleki Pál volt az a két magyar politikus, akik már egyértelműen az etnikai revíziót próbálták érvényesíteni Csehszlovákiával szemben.⁵

A magyar vezetés az első világháború után abban reménykedett, hogy a szlovák politikai elit majd a magyar orientáció felé fordul, és Szlovákia Magyarországhoz csatlakozik, de ez a harmincas évek második felében már nem számított reális alternatívának, bár voltak rá kísérletek. A magyar diplomácia az 1920–1930-as években mindent elkövetett azért, hogy Andrej Hlinkát⁶ és pártját megnyerjék maguknak. Ezen törekvésüket megghiúsította a Vojtech Tuka⁷-per, melynek következtében elveszítették azt az embert, aki Hlinkára és

4 A szlovákiai magyar kisebbség belső helyzetével kapcsolatosan lásd Simon Attila (2006): A szlovákiai magyar politika és Dél-Szlovákia a két világháború közötti kolonizációja. In: Simon Attila–Bárdi Nádor szerk. (2006). Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 261–276. old., valamint Angyal Béla (2002): Érdekvédelem és önszerveződés. Liliium-Aurum. Galánta–Dunaszerdahely.

5 Hoensch, Jörg K. (1965): Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Köln–Graz. 63. old.

6 Andrej Hlinka (1864–1938) szlovák politikus, katolikus pap. Később a cseh centralizációs törekvésekkel szembehelyezkedő szlovák autonomista mozgalom vezéralakjává vált. Utóda és mozgalma továbbvivője Jozef Tiso lett.

7 Vojtech Tuka (1880–1946) jogász, egyetemi tanár, politikus. A pécsi jogakadémiaán majd a pozsonyi egyetemen tanított. Kezdetektől részt vett a titkos magyar katonai szervezkedésekben és a csehszlovákiai magyar politikai pártok megalakításában. Belépett a Hlinka-féle Szlovák Néppártba, annak alelnöke, 1925-től parlamenti képviselője lett. Ő dolgozta ki a párt első autonómiatervezetét. 1929-ben mint magyar kémet a csehszlovák hatóságok letartóztatták és 15 évi börtönre ítélték. 1937-ben amnesztiával szabadult.

Tisóra is hatást gyakorolhatott volna.⁸ Vojtech Tuka a börtönben töltött évek során megváltoztatta korábbi meggyőződését, miszerint Szlovákiát Magyarországhoz kell csatlakoztatni, és ezt 1939-ben nyíltan közölte is az egyik magyar megbízottal.⁹

Magyarország az Anschluss után két alternatíva közül választhatott: vagy valamilyen megállapodásra jut a kisantant államaival és lemond revíziós igényeiről, vagy részt vesz a Csehszlovákia elleni kialakulóban lévő német akcióban. Bármenyre is félt Magyarország Németország megerősödésétől, a Csehszlovák Köztársaság felbomlása alatti magyar passzivitás mind kül-, mind belpolitikai szempontból elképzelhetetlen volt. A magyarok rájöttek, hogyha eredményeket akarnak elérni, Szlovákia megszerzése érdekében tárgyalásokat kell folytatniuk a Szlovák Néppárt vezetésével, Andrej Hlinkával és Jozef Tisóval.¹⁰

A magyar diplomácia felismerte, hogy Lengyelországnak – elsősorban a német veszéllyel szembeni védekezés miatt – szüksége van a közös magyar–lengyel határ kialakítására. Csehszlovákia bukása azt a veszélyt is hordozta, hogy az egész országot megszállják a németek. A lengyel és a magyar politikusok ezt végzetes következményként élték volna meg, és mindenféleképpen meg akarták akadályozni. Ebből kifolyólag a Csehszlovákián belüli nemzetiségi mozgalmakat, így a szlovákok elszakadási törekvéseit Varsó rokonszenvvel szemlélte és támogatta. A lengyel kormány a csehszlovák–magyar konfliktusban mindvégig a magyar fél mellett állt.

8 A szlovák–magyar együttműködést megnehezítette a Tuka-per, amely során kiderült, de bizonyítani nem tudták, hogy Tuka a magyar kormánytól pénzt és kémkedési megbízásokat kapott. Lásd Veres Tímea (2004): A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban. Fórum-Társadalomtudományi Szemle, 2004/1. szám. 149–153. old. és Veres Tímea: Tuka politikai visszatérése. Fórum-Társadalomtudományi Szemle, 2007/2. szám. 87–100. old., valamint Lukeš, Michal (1998): Cesta k amnestii Vojtecha Tuky. Historický Časopis, 1998/4. szám. 663–672. old.

9 Tuka 1939 első felében kifejtette, hogy már nem tehet semmit annak érdekében, hogy Szlovákiát Magyarországhoz csatolják, ezután a magyar diplomácia, mint korábbi ügynököt leírta. Fabia, Juraj (1966): Svätoštefanské tiene Telekiho zahraničná politika a Slovensko 1939–41. Bratislava. 31., 91. old.

10 Ádám Magda szerk. (1965): Diplomácia iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. II. kötet. A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936–1938. Akadémiai Kiadó. Budapest. 187. dok. 369–370. old. A továbbiakban DIMK II. kötet jelzettel hivatkozunk ezen forrásközlésre.

3. Magyar–lengyel közeledési kísérletek a szlovák vezetőkhez

1938 márciusától a magyar diplomácia keresni kezdte a lehetőséget a tárgyalások megkezdésére a szlovák vezetőkkel.¹¹ Mivel ekkor Csehszlovákia még létezett, az egyeztetéseket csak titokban kezdhették meg, ezért szükségük volt egy közvetítő államra. Kapóra jött nekik, hogy 1938 elején a lengyelek már többször is megbeszélést folytattak a szlovák vezetőkkel. Jozef Beck lengyel külügyminiszter már 1938. április végén azt üzent a magyar vezetésnek,¹² hogy a szlovák ügy megoldásában csak akkor érhetnek el sikereket, ha korrekt és mély kapcsolatot építenek ki a Szlovák Néppárt vezetőivel, valamint Karol Sidorral.¹³

A prágai magyar követ, Wettstein János május 2-i levelében kérte a magyar külügyminisztérium álláspontját Szlovákia autonómiájával kapcsolatosan. A magyar külügytől 1938. május 7-én érkezett válasz. Ebből megtudhatjuk, hogy a magyar kormány nemcsak a szlovákoknak, hanem a ruszinoknak is hajlandó volt autonómiát biztosítani visszatérésük esetén. Az autonómia mértékét ekkor még a visszatérés körülményeitől tették függővé. A magyar ígélet szerint, ha a szlovákok, részt vennének Csehszlovákia felbomlásában, akkor sokkal szélesebb autonómiát kapnak, de ha ezt nem vállalják, akkor csak szűkebb autonómia lehetséges a számukra. A levélben arra is utalás történt, hogy egy esetleges katonai akcióban más baráti államok is részt vennének¹⁴ (itt a lengyelekre és németekre gondoltak, bár ezt nem mondták ki).

A lengyelek aktivitása a szlovák ügyben azt a gyanút ébresztette a magyar kormányban, hogy a lengyeleknek is lehetnek bizonyos területi igényei Szlovákiával szemben, amit ők teljesen a saját érdekszférájuknak gondoltak. Ezt vélték felfedezni abban is, hogy a lengyel sajtóban és közvéleményben is terjedni kezdtek olyan hírek, hogy Szlovákiát Lengyelországhoz kell kapcsolni. A lengyelek szerint ezeknek a híreknek csak az volt a céljuk, hogy Csehszlovákiát belülről bomlasszák, és ők nem tartanak igényt jelentős szlovák területekre.¹⁵ A lengyel vezérkar is érdeklődött a magyar tervekről, azt szerették volna megtudni, hogy Csehszlovákia felosztása esetén hogyan képzelik el az új magyar határt, hogyan

11 A magyar diplomácia törekvéseiről lásd Gulyás László (2016): A Horthy-korszak külpolitikája 4. A revíziós sikerek 1. A Felvidék és a Kárpátalja visszatérése 1937–1939. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

12 DIMK II. kötet 160. dok. 339–340. old

13 Karol Sidor (1901–1953) szlovák politikus, újságíró. Jozef Tiso vetélytársa.

14 Krammer, Juraj (1957): Iredenta a separatizmus v Slovenskej politike. Bratislava. 27. sz. 290. old.

15 DIMK II. kötet 187. dok. 369. old.

kívánják megvonni az autonóm szlovák területi határokat, továbbá hogy Kárpátaljával mi lenne a szándékuk.¹⁶ A magyar diplomácia Kánya Kálmán külügyminiszter 1938. május 15-én küldött levelében a lengyelek tudtára adta, hogy Magyarország Csehszlovákia felbomlása esetén csak Szlovákia és Kárpátalja területére tart igényt, azokra a kis területi nyúlványokra pedig nincs szükségük, amelyek az I. világháború után Lengyelországhoz kerültek.¹⁷ Szlovákia vonatkozásában ezzel tisztázódni látszódtak a két állam között a területi viták, bár bizonytalansági tényezők továbbra is maradtak.

1938. május közepén a magyar diplomácia ismét a lengyelek közbenjárását kérte a szlovákoknál. Ennek szellemében május 19-én Varsóban Jozef Beck lengyel külügyminiszter találkozott Karol Sidorral, akinek nyíltan megmondta, hogy Csehszlovákia szétesése esetén Szlovákiának Magyarországhoz kell kerülnie. Beck 1938. június második felében kifejtette Hory András varsói magyar követnek, hogy a szlovák vezetők bizalmatlanok Budapesttel szemben. Ezért azt ajánlották, hogy a magyar diplomácia mielőbb vegye föl a közvetlen kapcsolatot a szlovák vezetőkkel. A lengyelek egyértelműen kimondták, hogy nem akarják a szlovákokban azt a benyomást kelteni, mintha nekik terveik lennének velük. Kifejtették, hogy *„[...] a legnagyobb súlyt helyezik arra, hogy ebben a régióban a nyugalom teljes mértékben biztosítsák, ami csak abban az esetben érhető el, ha Budapest az önálló nemzeti életre ébredt tótok önkormányzati igényeit fenntartás nélkül kielégíti”*.¹⁸

A magyarok a lengyel tervekről is információkat akartak szerezni, ezért 1938. június végén tapogatózási céllal Lengyelországba küldték Andorka Rezső ezredest, a magyar vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályának egyik vezetőjét, aki ott Waclaw Stachievicz tábornokkal, a lengyel hadsereg vezérkari főnökével folytatott tárgyalásokat. Andorka azt szerette volna megtudni, hogy számíthatnak-e a magyarok Lengyelország fegyveres fellépésére Csehszlovákia ellen, ha azt a németek megtámadnák, és ha igen, milyen hadműveleti céljaik lennének. Stachievicz diplomatikusan kibújt a válaszáadás alól és csak annyit mondott, ahogya országa érkei megkövetelik, úgy cselekszenek majd. Stachievicz annyit azért elárult, hogy Szlovákia területét két egymástól különálló zónába sorolják

16 Kárpátalja kérdése a lengyeleknek a szerveződő ukrán mozgalom miatt volt fontos. A lengyelek attól tartottak, hogy Kárpátalja területén erőre kapó ukrán mozgalom egy ukrán Piemont kialakulásához vezethetne, és onnan kiindulva a jelentős számú lengyelországi ukránt is fellázíthatnák. Ezt elkerülendő szívesen látták volna ezen a területen a magyar uralmat.

17 DIMK II. kötet 200. dok. 383. old.

18 DIMK II. kötet 246. dok. 447. old.

a lengyelek. Az elsőbe Kárpátalját tették, ami a lengyeleket semmiféle vonatkozásban sem érdekelné, legfeljebb csak annyiban, hogy szerinte ezen a részen lenne a legegyszerűbb megvalósítani a lengyel–magyar közös határt. A második zóna a szlovák lakta terület lenne. E kérdés megoldásánál Stachievicz szerint megkerülhetetlen, hogy a szlovák nemzet kívánságait is figyelembe kell venni, mert csak így lehetne tartós és végleges megoldást elérni. Andorkának az volt a benyomása, hogy a lengyeleknek lehet valamilyen külön megállapodásuk a szlovákokkal, aminek a részleteit azonban nem sikerült megtudnia.

Andorka megbeszéléseket folytatott Tadeusz Kobylanskival a lengyel külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjével is, akinél a lengyel területi követelésekről érdeklődött. Tőle tudta meg, hogy Csehszlovákia területéből Teschenre, valamint az Árvában és a Szepességben található néhány lengyelek lakta falura tartanának igényt. Kobylanski hangsúlyozta, hogy a lengyel külpolitika arra törekszik, hogy a szlovákokat a magyar megoldás felé terelje. A magyaroktól azt kérte, hogy egy esetleges népszavazás alkalmával Csehszlovákiában, de már előtte is, propagandájuk révén mindenféleképpen édesgessék magukhoz a szlovákokat.¹⁹ Andorkának az a benyomása alakult ki a lengyelekről, hogy nyitottak a Magyarországgal való együttműködésre, de nem zárta ki, hogy esetleg hátsó szándékaik lesznek Szlovákiával kapcsolatosan, ami nagyobb területi követeléseket is jelenthet.²⁰ Andorka félelme a későbbiek ismeretében alaptalannak bizonyult.

A lengyelekkel folytatott tárgyalásokba Esterházy János,²¹ a szlovákiai magyarok vezére is bekapcsolódott. Esterházy jó kapcsolatokat ápolt befolyásos szlovák és lengyel politikai körökkel is, ezért közvetítői szerepe igen fontossá vált. Esterházy egy katolikus lengyel–szlovák–magyar Közép-Európai blokkot akart létrehozni, ami nézete szerint jobban ellenállt volna a németek térhódításának. Tárgyalásai célja az volt, hogy kipuhatolhassa, milyen mértékben támogatnák a lengyelek a magyar elképzeléseket Szlovákiával kapcsolatosan.

Karol Sidor képviselte a Szlovák Néppárt lengyel orientációját, ezért Esterházy vele kezdte a tárgyalásokat. Esterházy biztosította Sidort arról, hogy

19 DIMK II. kötet 252. dok. 468–470. old.

20 DIMK II. kötet 470. old.

21 Esterházy János (1901–1957) politikus. 1935-ben nemzetgyűlési képviselővé választották. A két csehszlovákiai magyar párt egyesülése után, 1936 júliusától a párt ügyvezető elnöke. A bécsi döntés után Szlovákiában maradt és a Magyar Párt elnöke lett. 1942-ben a szlovák parlamentben egyetlenként a zsidótörvény ellen szavazott. A háború után szovjet és csehszlovákiai börtönökben raboskodott haláláig.

Magyarország nem kíván erőszakot alkalmazni Szlovákiával szemben, s Lengyelországgal kíván egyeztetni egy Kárpátalja területén kialakítandó közös határszakasz érdekében.²² A későbbiekben Esterházy a szlovákok érdekeit is védte a magyar kormánynál, kifejtve, hogy csak akkor hajlandó közvetítőként fellépni a szlovákoknál, ha a magyar kormány nem követi el a korábbi hibáit és nem akarják kihasználni a szlovákokat. A csatlakozást csak a szlovák nép akarásával egyetértésben tartotta kivitelezhetőnek, és elutasított minden erőszakos fellépést. Esterházy azt javasolta a magyar kormánynak, hogy a szlovák alkotmány kidolgozásánál a lehető legtöbb kisebbségi jogot adják meg a szlovákoknak, de mindenképpen többet, mint amennyit a csehek korábban adtak.²³

Esterházy János 1938. július 17-én és 18-án Beckkel és helyettesével, gróf Jan Szembek külügyi államtitkárral tárgyalt a Szlovákiával kapcsolatos tervekről. Beck elmondta Esterházynak, hogy Csehszlovákia szétesése hamarosan várható, és ez a belpolitikai feszültségek miatt történik majd és nem külső nyomásra. „Hitler feltétlenül el akarja kerülni a háborút, ezért a belső bomlasztó munkát választotta eszközül, amit Konrad Henleinék²⁴ jól el is végeznek majd.”²⁵

Beck szerint, ha Csehszlovákia szétesik, Szlovákiának teljes egészében Magyarországhoz kell visszakerülnie. Beck erről Karol Sidorral is beszélt, akit megnyugtatóan, hogy a Magyarországhoz való csatlakozásukkor széleskörű autonómiát kapnának. Sidor erre azt mondta, hogy a felvidéki magyarságtól nem félnek, mert azokkal meg tudják magukat értetni, csak az anyaországi magyarok magatartásától tartanak. Esterházy elmondta a lengyel vezetőknek és Sidor-nak is, hogy Magyarország nem akarja Szlovákiával kapcsolatosan a korábbi hibáit megismételni, így szerinte nem Budapestről irányítanák őket, hanem a helyi szinten tevékenykedő önkormányzatoknak és politikusoknak kell jelentősebb hatalmat adni. Példaként az Osztrák–Magyar Monarchia időszaka alatt Horvátország autonómiáját és helyzetét említette. Véleménye szerint a szlovákok széles belső és külső kulturális autonómiát kapnának saját parlamenttel és nagy hatáskörrel. Közös csak a külpolitika, a pénz és a gazdasági ügyek lenné-

22 Čarnogurský, Pavol (1993): 6. október 1938. Bratislava. 105. old.

23 Zaronki, Jozef ed. (1972): Diariusz i Teki Jana Szembeka (1935–1945). IV. kötet. London. 189. old. és 192. old.

24 Konrad Henlein (1898–1945) szudétanémet politikus. 1931-ben megalapította a Szudétanémet Hazafias Front nevű mozgalmat, amely 1935-ben párttá alakult. A hitleri Németország támogatásával 1938-ban belpolitikai válságot robbantott ki, és a szudétanémet nemzeti követelések fokozásával a csehszlovákiai kisebbségi kérdést európai problémává duzzasztotta.

25 DIMK II. kötet 250. dok. 457. old.

nek. A területi kérdéseket illetően Magyarországhoz csak Kárpátalját és Szlovákia azon területeit csatolnák, amelyek többségében magyarok által lakottak. Esterházy azt is felvetette Szembeknek, hogy a lengyel kormány garantálhatná a magyar kormány által ígért szlovák alkotmány betartását.²⁶

Beck 1938 júniusában azon igyekezetében, hogy a magyar–szlovák közeledést elősegítse, azt is felajánlotta Sidornak és rajta keresztül a többi szlovák vezetőknek, ha a csehek miatt félnének Budapesten tárgyalni a magyarokkal, akkor azt Varsóban is megtehetik.²⁷ A lengyeleknek és Esterházynak sem sikerült Sidort rávenni a magyar célok támogatására, s a Szlovák című pozsonyi napilap július 31-ei számában a szlovák politikus élesen támadta a magyarokat. Sidor nevetségessnek tartotta azt a feltételezést, hogy Hlinka és a szlovákok Magyarországhoz – vagy esetleg egy másik országhoz – akarnának csatlakozni. Hangsúlyozta, *„hogy a szlovákok nem akarják a magyarokat, nem hisznek nekik, és hogy szó sincs a hozzájuk való visszatérésről. [...] Ahogy átéljük e területen a rómaiak, a hunok, a magyarok és mások korát, úgy most is élni fogunk, és élni fogunk és kitarunk.”*²⁸

Sidor azt is megemlítette cikkében, hogy Csehszlovákiában csupán a csehek és a zsidók elégedettek helyzetükkel. A szlovákok nem akarnak cseh-szlovák nemzetet alkotni, csak egyedül szlovákokat. A cikkben kifogásolta, hogy országában a szlovákokat még önálló nemzetként sem ismerik el. A magyar diplomácia komolyan vette Sidor megnyilatkozását, és jobbnak látta a tárgyalásokat Jozef Tisóval folytatni.

4. Magyar–szlovák csatlakozási tárgyalások 1938-ban

A szlovák politikusok 1938 második felében Szlovákia államformájával kapcsolatosan új elemeket tartalmazó elképzeléseket és terveket dolgoztak ki arra az esetre, ha a csehszlovák állam szétesne, vagy megszállás alá kerülne. Ezek a politikai kombinációk abból indultak ki, hogy az európai fejlődés szempontjából az 1938-as évnek hasonló jelentősége lesz, mint amilyen 1918-nak volt, vagyis jelentős területi változások történhetnek a térségben. Annak a lehetősége is felmerült, hogy az egyik szomszédos államhoz csatlakozzanak, ezáltal kerülve

26 Gniazdowski, Mateusz (2010): Slovenský autonomizmus v Poľskej politike v 30. rokoch. In: Česko-Slovenská Historická ročenka. Brno. 260–261. old. Molnár Imre (2008): Sem gyűlölettel, sem erőszakkal. Esterházy János élete és mártírhalála. Kecskés László Társaság. Komárom. 72. old.

27 DIMK II. kötet. 250. dok. 457. old.

28 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) Külügyminisztérium==KÜM, K-63. 64. csomó. 2541/pol. 1838.

el a szlovák nemzet megsemmisülését. A szomszédos országokba való betagozódás alternatíváit autonómia, föderáció, illetve unió révén képzelték el. Andrej Hlinka már 1938 áprilisában megemlítette az egyik lengyel diplomatának, hogy a csehekkel valószínűleg szakítanak, és jelezte, hogy együttműködnének a lengyelekkel. Tisóék azt akarták elérni, hogy a lengyelek támogassák a szlovákok politikai nemzetként történő elismerését, esetlegesen autonómiájukat vagy egyenesen önállóságukat. Fölmerült egy lengyel–szlovák unió megteremtésének a lehetősége is, de ezt egyik fél sem gondolta komolyan.²⁹

A szlovák politikusok a magyarokkal is folytattak titkos tárgyalásokat. A magyar diplomáciára ösztönzőleg hatott az az értesülés, mely szerint Andrej Hlinka 1938 augusztusában halálos ágyán mondott politikai végrendeletében meghagyta híveinek, hogy: *„Amint idő és lehetőség kínálkozik a csehektől való elszakadásra, meghagyom Karol Sidornak, mint a nemzet és az én akaratom legkompetensebb reprezentánsának, hogy tárgyaljon a magyar kormánnyal a szlovákok Magyarországhoz való csatlakozásáról, szem előtt tartva az autonómiára vonatkozó feltételeket, melyek pártunk programjából következnek.”*³⁰ Hlinka és a magyar kormány közötti tárgyalásokról nem maradt fenn dokumentum, így a politikai végrendelet valódiságát nem lehet bizonyítani.

A magyar diplomácia már 1938 elején felismerte, hogy Hlinka legerősebb embere és lehetséges utóda Jozef Tiso lesz, így vele próbáltak egységre jutni Szlovákia ügyében. A titkos tárgyalások 1938 májusának végén a 34. Eucharisztikus Világkongresszuson, Budapesten történtek.³¹ Az azon papként résztvevő Jozef Tiso, a Szlovák Néppárt újdonsült elnöke így észrevétlenül tárgyalhatott a csatlakozás feltételeiről Kánya Kálmán magyar külügyminiszterrel. Tiso elmondta, hogy a szlovákok a csehektől való elszakadás után hajlandók állami kapcsolatra lépni Magyarországgal. A megbeszélések 1938. szeptember végéig folytatódtak.³²

Tiso három pontban foglalta össze feltételeit: *„1. Központi hivatal végrehajtó hatalommal Szlovákia közigazgatását illetően, és a szlovák nyelv hivatalos használata. 2. Külön országgyűlés és törvényhozó hatalom a saját belügyekben, válás- és közoktatásügyben. 3. Költségvetési kvóta.”*³³ A lengyelek is érdeklődtek a

29 Lengyelország választ sem adott a szlovákoknak az uniót illetően.

30 Naša Zastava 1940. február 4. 3. old.

31 MNL OL, K-63, 63. cs., 1938, 7/1. szám alatt.

32 DIMK II. kötet 403. dok. 665–666. old.

33 Archiv Ministerstva Zahraničnych Vecí, Praha = (AMZV), (prágai Külügyminiszteri Levéltár) ZU Budapest, 20. karton, No. 352.

szlovák–magyar tárgyalások menetéről, amire szeptember 14-én a következő választ adták a magyarok: „...*végleges megegyezés még nem történt, de tárgyalások kedvező atmoszférában állandóan folynak.*”³⁴

A budapesti lengyel követ Leon Orłowski szeptember 18-i levelében beszámolt a magyar kormány és Tiso közötti tárgyalásokról, eszerint ha megegyezés jönne létre, az abban foglaltak betartását Lengyelország garantálná.³⁵

Tiso 1938. szeptember 23-án Prágába utazott Eduard Benešhez, amiről értesítette a magyar kormányt is. Prágai utazásával meg akarta akadályozni, hogy a szlovák vezetés több frakcióra szakadjon, valamint azt a vádat kívánta megcáfolni, hogy nem használt ki minden esélyt a megegyezésre. Kérte ezért a magyar kormányt, hogy útját ne a szlovák politika halogató taktikájaként értelmezzék, „*de Prága felé barátságos arcot kell mutatniuk, különben [a] lemeszárlás veszélyének vannak kitéve.*”³⁶ Egyúttal a későbbiekre vonatkozóan azzal a kéréssel fordult a magyar állami vezetéshez, hogy a csatlakozás esetén Szlovákiát ne árasszák el a magyarországi tisztviselők, mivel nem ismerik az ottani helyzetet, s már az elején könnyen ellenszenv tárgyává válhatnak a szlovák lakosság körében.

Bár a magyar kormány elfogadta Tiso feltételeit, a szlovák–magyar tárgyalások ennek ellenére eredménytelenül végződtek. Hory András követ szerint azért nem tudtak megegyezni, mert Kánya nem bízott Tisóban.³⁷ Kánya Kálmán a szlovák politikusok szándékait e szavakkal jellemezte: A „*szlovákok, úgy látszik, tovább folytatják kétszínű játékukat. Míg Sidor látszólag csehbarát nyilatkozatokat tesz, addig Tiso a napokban három pontban foglalta össze kívánságait a Magyarországhoz való csatlakozásuk esetére.*”³⁸

A szlovák politikusok magyarokkal szembeni állásfoglalását Ferdinánd Ďurčanský,³⁹ a későbbi szlovák külügyminiszter a következőképpen fogalmazta meg: „...*a szlovákok attól féltek, hogy az autonómiaüregvés a magyarok szemében egyet jelent majd a Magyarországhoz való visszatérésre mutató jellel. A magyarokkal való együttműködés ügyében korábban leírtakat és elmondottakat részünkről*

34 DIMK II. kötet 337. dok. 596. old.

35 Segeš, Dušan–Hertel, Maroš–Bystrický, Valerián ed. (2012) : Slovensko a Slovenská otázka. V Poľských a Maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938–39. Bratislava. 275. old.

36 DIMK, II. kötet 388. dok. 645–646. old.

37 Pritz Pál szerk. (1987): Hory András: Bukaresttől Varsóig. Gondolat Kiadó. Budapest. 252. old.

38 DIMK II. kötet 403. dok. 665. old.

39 Ferdinánd Ďurčanský (1906–1974) szlovák politikus, jogász. 1935-től a Szlovák Néppárt színeiben nemzetgyűlési képviselő.

csupán a csehszlovák politikára gyakorolt nyomás eszközének lehet tekinteni.”⁴⁰
Magyarán: csak taktikai húzásnak vehetjük, igazából elvetették.

A magyar–szlovák tárgyalások végül eredménytelenül zárultak, de később sem szakadtak meg és titokban folytatódtak.⁴¹ A lengyelek területi kérdésekben mindvégig a magyar törekvéseket támogatták.

A magyar és lengyel területi követelések eredménnyel jártak, hiszen a müncheni szerződés és a bécsi döntés mindkét állam részére meghozta a területi gyarapodást Csehszlovákia kárára. Az autonómia adása 1938-ban nem számíthatott reális tárgyalási alapnak a szlovák és a magyar fél között, ettől a németek már többet ajánlottak, így 1939-ben az ő elképzeléseik valósultak meg a térségben. Szlovákia 1939-ben függetlenné vált, de hamarosan a németek báb-államává lett. 1939–44 között a szlovák külpolitika egyik legfőbb törekvései közé tartozott, hogy a németek kegyeit megszerezze, és ezzel a bécsi döntés által Magyarországhoz került területek egy részét visszaszerezze. A lengyelekhez került szlovák területeket már 1939 szeptemberében visszaszerezték, hiszen Szlovákia, mint Németország szövetségese belépett a háborúba és fegyverrel szerzett érvényt érdekeinek.

40 Ďurčanský, Ferdinánd (1943): Pohľad na slovenskú politickú minulosť. Bratislava. 205. old.

41 Hoensch (1965) 64. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Levéltári források

AMZV, Archív Ministerstva Zahraničných Vecí, (Prágai Külügyminisztériumi Levéltár) Praha = ZU Budapest, 20. karton, No. 352

MNL OL, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Külügyminisztérium = KÜM, K-63. 64. csomó.

Nyomtatott források

DIMK II. kötet: Ádám Magda szerk. (1965): Diplomácia iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. II. kötet. A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936–1938. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Zaronski, Jozef ed. (1972): Diariusz i Teki Jana Szembeka (1935–1945). IV. kötet. London.

Emlékiratok

Pritz Pál szerk. (1987): Hory András: Bukaresttől Varsóig. Gondolat Kiadó. Budapest.

Feldolgozások

Angyal Béla (2002): Érdekvédelem és önszerveződés. Lilium-Aurum. Galánta–Dunaszerdahely.

Borsody István (1939): A magyar–szlovák kérdés alapvonalai. Szerzői Kiadás. Budapest.

Čarnogurský, Pavol (1993): 6. október 1938. Bratislava.

Đurčanský, Ferdinand (1943): Pohľad na slovenskú politickú minulosť. Bratislava.

Fabian, Juraj (1966): Svätoštefanské tiene Telekiho zahraničná politika a Slovensko 1939–41. Bratislava.

Gniazdowski, Mateusz (2010): Slovenský autonomizmus v Poľskej politike v 30. rokoch. In: Česko-Slovenská Historická ročenka. Brno. 260–261. old.

Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

Gulyás László (2016): A Horthy-korszak külpolitikája 4. A revíziós sikerek 1. A Felvidék és a Kárpátalja visszatérése 1937–1939. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

Hoensch, Jörg K. (1965): Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Köln–Graz.

Irmanová, Eva (2002): Maďarsko a Versaillský mírový systém. Ústí nad Labem.

Krammer, Juraj (1957): Iredenta a separatizmus v Slovenskej politike. Bratislava.

- Lukeš, Michal (1998):** Cesta k amnestii Vojtecha Tuky. Historický Časopis. 1998/4. szám. 663–672.
- Mateusz Gniazdowski (2010):** Slovenský autonomizmus v Poľskej politike v 30. rokoch. Česko-Slovenská Historická ročenka. Brno.
- Molnár Imre (2008):** Sem gyűlölettel, sem erőszakkal. Esterházy János élete és mártírhalála. Kecskés László Társaság. Komárom.
- Segeš, Dušan–Hertel, Maroš–Valerián Bystrický ed. (2012):** Slovensko a Slovenská otázka. V Poľských a Maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938–39. Bratislava.
- Steier Lajos (1933):** Felsőmagyarország és revízió. Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete. Budapest.
- Simon Attila (2006):** A szlovákiai magyar politika és Dél-Szlovákia a két világháború közötti kolonizációja. In: Simon Attila–Bárdi Nádor szerk. (2006): Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 261–276. old.
- Veres Tímea (2004):** A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban. Fórum-Társadalomtudományi Szemle, 2004/1. szám. 149–153. old.
- Veres Tímea (2007):** Tuka politikai visszatérése. Fórum-Társadalomtudományi Szemle, 2007/2. szám. 87–100. old.